

En landsförrädare på Kalven– eller?

Några dagar i fiskaren Samuel Andersson liv

(En intressant berättelse om vardagslivet på öarna och stämningen bland folket under en period med sillfiske, ostindiefart och ett pågående krig, berättelse om en sjöbragd, samt belysning av en rättsprocess.)

På fredagsmorgonen den 15 augusti 1788 var den 40-årige fiskaren Samuel Andersson från Kalven på Hönö och tingade mjölk till på söndagen. Han hann dit och hem innan det blåste upp till storm och utan att visa rädsla för de ryska fartyg som under en hel vecka setts segla av och an i väster. Det hade utbrutit krig strax innan, och alla var rädda. De gamla kom ihåg hur svårt det varit under det stora nordiska kriget i början av århundradet. Osäkerheten var stor. Rykten gick. Man anade att det fanns spioner och typer som ville tjäna oärliga pengar. Mest misstänkta var jaktkarlen Bostedt på Kalven och lotsen Ljungberg på Björkö. De ansågs allmänt "lösa och vanfrejdade".

På lördagen skulle livet krångla till sig ytterligare för den redan i sitt liv mycket drabbade Samuel. Den västliga stormen hade avtagit men det var fortfarande blåsigt med kraftig sjögång på morgonen. Efter middagen gick Samuel ner till båten och ordnade med den och garnen. När han kom hem på eftermiddagen hittade han inte hustrun Beata. Mycket folk drog sig upp till den högsta punkten på ön, några med kikare, och sade att de skulle titta på de ryska krigsfartygen som syntes vid horisonten. I tron att Beata hade gått dit följde Samuel med upp till röset. Klockan var nu 3.

Den store skildraren av Bohusläns folkliv Carl Wilhelmssons svåröverträffade målning av gamla fiskare som möts på utkiken en sommarkväll. Tjänar här att illustrera inledningen till händelserna i artikeln.

Något redigerad bild från tidskriftstryck. Originalen på Gbg:s konstmuseum.

En som också stegade upp till öns högsta punkt var tunnbindaren Anders Berg i stockholmarna Hegardts salteri som under arbetet av en av gesällerna fick höra talas om skeppen. Han tog med sig sin kikare och kom att stå jämte Samuel. När Anders betraktat skeppen som låg en bit utanför Öckerö och med kikaren sett både flaggan och folk på däck, räckte han den till Samuel. Efter en stund lämnade han tillbaka kikaren och fick i stället låna en större kikare av jaktkarlen Tornberg som hade kvar den efter vakthållningen på Kalven på fredagen. Samuel tyckte sig ändå inte kunna avgöra om det var ryska skepp och frågade hur den ryska flaggan såg ut.

-Anders Berg hörde Samuel senare säga: "den som vill lotsa har nu tillfälle till det".

-Anders frågade då: "vill du lotsa"?

-Samuel: "om det ej vore så strängt förbjudet och jag hade en bra kamrat med mig, skulle jag ta mig en båt och fara ut att lotsa in skeppen, ty jag kunde behöva förtjäna ett tjog daler".

-Berg: "för detta tal förtjänar du en kula i skrovet"!

-Då kom bokhållaren Anders Nilsson fram till dem och undrade: "vad sade han"? Berg upprepade då hans ord.

-Tornberg sade: "då bleve det väl sista gången du lotsade!".

-Anders Nilsson menade: "om du vore en ärlig svensk borde du sätta skeppen på grund och fara in och ange dem".

-"Ja, i så fall om jag hade fått segla före dem".

**Den ryska örlogsflaggan som Samuel borde känna till.
Det var dock inte alltid lätt att avgöra ett fartygs nationalitet,
då man i krig ofta hissade andra länders flagg och vid kapning
det uppbringande fartygets flagga ovanför det erövrades.
Från nätet, lätt redigerat.**

När Samuels ord spritt sig bland de församlade blev det ett väldigt väsen och Samuel fann det för gott att avlägsna sig. Hustrun hade han inte sett till där. Hon hade ju deras halvårige son att ta hand om. Han vände sig om och sade: "vad bråkar ni om? Jag menade inget ont med det". Klockan hade nu hunnit bli 4.

Men Samuels ord hade injagat en stor skräck i Kalveborna. När de efter en dryg timme fick se honom sätta segel och ge sig ut ensam, lade de ihop två och två: det var för sent att gå ut och fiska, han hade nyss sagt att han ville tjäna en hacka på att lotsa, och de ryska skeppen hade synts bara några timmar tidigare. De som var kvar på berget var nu säkra på att Samuel skulle gå ut och erbjuda fienden sina tjänster. De bad tunnbindargesällen Lindau, smeden Widerberg och lotsen Anders Sörensson segla efter och ta fast honom. Sagt och gjort, de tre tog upp jakten på förrädaren och hann upp honom mellan Hönö och Fotö, där han lagt ut draggen och låg och fiskade vitling.

Allmogeboat av en typ som bedöms komma nära den som Samuel Andersson hade när han "gjorde upp segel" och gav sig ut.
Från reklamblad utgivet av Föreningen Allmogebåtar. (Bild från *Träbiten* 127).
Här något dämpad i färgerna.

Samuel förstod att han inte skulle kunna komma undan, och han gjorde inga svårigheter att följa med tillbaka. Samuel och Anders Sörensson hjälptes åt att ta upp draggen. De tillät Samuel att gå en bit bort och ta upp ett garn som han haft ute i flera dagar. Det mörknade fort nu och började blåsa upp igen som det ofta gör vid storm. De tre förföljarna visste att Samuel inte skulle kunna gå ut till ryssarna och i så fall hade de ändå hunnit i kapp och stoppat honom, så de lämnade platsen när de såg honom stryka segel för att ta upp garnet, och gick hem. Efter ett par timmar gick de ut för att se om Samuel kommit tillbaka. Det hade han. Båten låg vid stranden.

På söndagen rådde lugn på Kalven. Hela måndagen den 18 var Samuel Andersson ute och fiskade just vid Bolleskärs sand utanför Öckerö, där ryssarna hade setts ett par dagar tidigare. Nu hade han blivit stämd till tinget och efterspanades. På tisdagen tog han hustrun och de två barnen och seglade in till Göteborg liksom många andra som inte vågade vara kvar hemma. En del gick uppför Nordre älv till Kungälv. Efter ett par dagar i staden skulle Samuels familj återvända hem. Då, den 21 augusti, kom rättvisan i kapp honom: han blev ertappad i sin båt på Göteborgs ström och fasttagen och häktad.

Rättegången mot Samuel Andersson

Samuel Andersson blev anmäld ganska omgående och efterlystes den 18 augusti. Rättsprocessen som följde verkar ha varit försök av alla inblandade myndigheter att slippa ta i ärendet. Det valsade runt som svartepetter och hamnade till slut ändå hos tingsrätten. Kronofogden Dejenberg höll ett inledande förhör vid gripandet och häktningen den 21. Han skickade ett protokoll till landshövdingen, vilken lät en skrivelse gå till häradsförmyndaren den 28, varefter denne dagen därefter remitterade saken till Göta hovrätt som återremitterade till tingsrätten. Då utlystes extraordinarie ting som kom att hållas 5–6 september. Det protokollet kom sedan till hovrätten igen för vidare handläggning. Men

där gick man till Kungl. Majt. för att få veta hur det skulle dömas. Svaret kom den 12 januari påföljande år. Hovrätten formulerade domen den 17/2. Tingsrätten höll vinterting 25/2 och utmätte straffet enligt hovrättens brev och släppte Samuel Andersson på fri fot. Hovrätten fick bekräftelse på detta den 17 mars och lade handlingarna till arkivet.

Så mycket besvär för ett förhastat uttalande!

Rättegången 5–6 september följde det vanliga mönstret med sammanfattning av kronofogdens åtal, vittnesförhör, slutplädering av den åtalade, och dom. Åklagare var kronofogden Dejenberg och försvarare var den svarande själv.

Först formulerades en sammanfattning av åtalet.

Sedan måste den åtalade bevisa vem han var och sade att han var 40 år gammal, född i Redvägs härad, varit rotebåtsman i Västra Hisings härad, först bott på Hönö men de senaste 5 åren på Kalven som strandsittare, var gift och hade 2 barn. Han beskrevs vara ”af medelmåttig växt och god Kropps styrka”. Han såg enligt åklagaren enfaldig ut och ansågs enligt den allmänna meningen vara illistig, liderlig och överdådig. Senare under rättegången framkom att han var begiven på starka drycker.

Kronofogden Dejenbergs brev till landshövdingen upplästes som inledning till själva förhandlingarna.

Dejenberg höll så ett förhör med Samuel Andersson. Först fick Samuel som svarande förklara sig. Försvaret byggde han på att han inte kunnat urskilja nationaliteten genom att titta på flaggorna eller sett att skeppen hade kanoner och att han inte menat något ont med sitt uttalande, att han ofta gick ut och fiskade så sent och att han inte hållit sig undan rättvisan 18–21 augusti utan varit ute och fiskat en dag och därefter i likhet med många andra farit in till Göteborg. Fisket den 18 företog han vid Bolleskär sand där ryssarna uppehållit sig tidigare, men var borta då.

Samuel förehölls att han borde erkänna nu när han haft tillfälle att besinna sig men nekade till annat än obetänksamhet.

Innan vittnena skulle träda fram försökte Samuel få dem underkända genom att påstå jäv. Han sade att de var ovänner och ville komma åt hans boplat. Det ansågs dock av rätten inte som lagligt jäv, varför de godkändes och fick avlägga sin ed. Alla sju vittnade likadant, men tullaren Lars Tornberg hade en bättre kikare och lämnade med kunskaper och vederhäftighet i kraft av sitt ämbete fler uppgifter om jakten in till Marstrand. Detaljerna är sammanvägda i den inledande berättelsen här. Deras vittnesutsagor hade skrivits ner och lästes nu upp och erkändes av dem som riktiga. Ytterligare synpunkter och frågor från kronofogden avslutade den första rättegångsdagen. Vittnena menade att Samuel på lördagen varit alldeles nykter. Han pressades på varför han inte kunde se att det var ryska krigsfartyg men ändrade sig inte. Han fick tillfälle att komma med något positivt genom att säga att han en gång lotsat in ett handelsfartyg som höll på att förlisa. Men på minussidan drog Dejenberg fram att Samuel som båtsman hade rymt till Danmark och dömts till fängelse på vatten och bröd.

Den långa första rättegångsdagen avslutades med vittnesmål om den anklagades karaktär och tidigare brottslighet, och Samuel återfördes till häktet över natten.

Nästa dag upplästes protokollet. Samuel uppmanades att erkänna men nekade envist: han hade absolut inte förbrutit sig mot konungen och fäderneslandet. Det enda han erkände var de obetänksamma orden. Nu ville han frikännas, särskilt som han redan blivit bestraffad genom en lång häktningstid.

Utslaget blev att fallet skulle prövas av hovrätten och den åtalade i väntan på dess dom återföras till häktet.

Långt om länge och säkert jobbigt i häktet, fastställdes domen till att Samuel Andersson frikändes men med tillägget att han vid nästa ting skulle kallas fram inför de församlade och offentligen åthugas och varnas. Protokollet därifrån ger detaljerna: *af Domhafwanden förhållit, huru obetänksamt thet war af honom, at, wid ofwannämnde tilfälle hafwa de twetydiga utlåtelser, hwarom han blifwit öfwertygad och hwarigenom han i oro och frucktan försatte the närwarande, samt at hans och enhvars skyldighet i stället fordrat, wara betänckt, på medel och utvägar, at om fienden försökt nalckas emot fasta landet, sådant hindra och emotstå, med slutelig ärindran, at hädanefter, hwarcken i tal eller gjerningar å sido sätta den plickt hwarmed han och enhwar trogen undersåte Kongl. Majt och Riket är förbunden.*

Handlingarna i målet visar att man först verkligen trodde på Samuel Andersson och att han tänkte hjälpa fienden. Detta var av flera orsaker helt ologiskt. De ryska fartygen låg långt ute i havsbandet så Samuel skulle knappast ha kunnat ta sig dit med sin båt. Det var självklart att han visste att det var krigsskepp och att de var ryska. Det såg ju var och en som hade kikare och han hade ju varit rotebåtsman och visste hur krigsfartyg och de europeiska flaggorna såg ut. Han hade dessutom bara tillstånd att lotsa handelsfartyg. Och det var ju dessutom helt osannolikt att ryska krigsfartyg skulle velat och kunnat gå in till Göteborg. Till sist visade sig Samuel på lördagen gå till en fiskeplats söder om Hönö och inte dit där ryssarna befann sig. Man kanske tänker att Samuel var så illistig att han gick en omväg söder om Hönö till de ryska skeppen som synts vid Bolleskär och på så sätt, på lotsars vis, ville dölja vart han var på väg, för att hinna först eller som här dölja något som skulle vara brottsligt. Men det var mindre än två timmar före solnegången och han hade verkligen garn där.

Troligen var folk på Kalven så skräckslagna att de överdrev betydelsen av Samuels ord om lotsning och inte trodde honom när han sade att han inte menat något ont. Men de var triggade genom att ryska skepp synts till i över en vecka och att det gick rykten om mystiska personer som misstänktes vilja tjäna pengar på situationen med lotsning och annat. Och folk hade börjat ge sig av från öarna för att rädda sig in till städerna. Därför blev han stämd till tinget. Men det var inte bara allmogen som så starkt trodde att Samuel menade allvar att de skickade ut folk för att hämta hem honom när han gick ut på kvällen. Tydligt uppfattades det hela som så allvarligt av rättsinstanserna ända upp till kungen att de befattade sig med ärendet. Man kan mellan raderna läsa att kronofogden personligen var övertygad om Samuels skuld till det han anklagades för. Han också mycket noga med att i sina skrivelser påpeka hur snabb han varit med att ta tag i saken, säkerligen för att höja sitt anseende i förhållande till hans överordnade.

Kommentarer

Detta är en utförligare och riktigare redogörelse än den som finns i den lokala litteraturen; Öckerö socken sid. 390: det var inte så att *ett* ryskt fartyg verkligen *begärt* lots och att Samuel var *välvillig mot fienden* och *lämnade viktiga upplysningar*. Han blev inte dömd till fängelse, "bara" häktad. Något om *hemligstämpling av olika aktstycken* finns inte i några bevarade dokument.

Samuel Andersson – ett olyckligt livsöde

Samuel Andersson var som jag tidigare utrett västgöte och son till soldaten Anders Andersson Boman i "Torpa med Tomten" soldattorp, Kölingared sn, Redvägs härad, och hans hustru Ingegerd Persdotter. Han kom till Västkusten omkring 1770 och tog värvning som rotebåtsman med namnet Gryta. Han fick snart avsked, säkerligen på grund av att han rymde till Danmark och vid återkomsten fick fängelse på vatten och bröd. Han slog sig ner hos änkan Karin Carlsdotter i Hönö Bergagård 1770 eller -71, där de levde som gifta. Motgångarna fortsatte för Samuel. Karin fick i början av 1772 ett oäkta barn som hon påstod var hans, men han stämde henne och menade att hon fått det med en annan under "fylleri och oanständigt leverne" och ville bryta förlovningen. Det gick nu inte och de blev gifta och fick ett par barn till. När Karin dog 1779 flyttade Samuel till Kalven där han fick bo på en kronans strandsittarplats och fick dra sig fram som fiskare och enstaka lotsningar. Efter några år gifte han om sig. Det äktenskapet blev inte heller lyckligt. Hustrun var trätgirig och processlysten. Samuel hade det dessutom svårt med försörjningen. Han blev begiven på alkohol. Ibland när han var full blev han "liksom ursinnig".

Samuel Anderssons tre barn i första giftet dog alla små. Av de tre med andra hustrun drunknade den äldste 1797, 14-åringen Zackarias, när han var ute med Samuel som också drunknade då, 49 år gammal. De andra två överlevde till vuxen ålder men det fick inte Samuel uppleva.

Uppbringning av den svenska fregatten *Venus* (t hö) utförd av den ryska kuttern *Merkuriy* 1 juni 1789. Svårt att hitta bild på *Kilduin* och *Solombala*, men den här målningen har ändå anknytning till händelsen här då det gäller samma krig och då *Merkuriy* var en kapare som sågs av folket på Kalven och *Venus* var det skepp som försökte ta *Solombala* i augusti 1788 men misslyckades.

Från Wikipedia. Bilden redigerad.

Kriget och fartygen

Sverige låg när dessa händelser timade sedan några veckor i krig med Ryssland och Danmark. Gustav III ville återta förlorad mark och på furstars vis vända befolkningens blickar ifrån misshälligheter i landet. Här följer en samlad redogörelse utifrån rättegångens uppgifter och det som kan läsas i "Göteborgs eskader och örlogsstation".

De ryska fartygen *Kilduin* och *Solombala* hade varit på väg till Arkhangelsk, tungt lastade med förnödenheter, men måst vända tillbaka vid Norges sydspets på grund av storm. När *Solombala* uppbringades av en svensk eskader med tre fregatter visste man där inte att krig utbrutit. Det sades också att "hela besättningen var av dryckenskap oförmögen att manövrera fartyget". *Solombala* rullade så svårt i vågorna att någon prisbesättning inte kunde fås över. Detta fartyg lyckades komma undan svenskarna och återgå i skydd av sin sex skepp starka konvoj. *Kilduin* togs som pris öster om Skagen, och på den lyckades man i det hårda vädret få ombord en prisbesättning. Svenskarna jagades sedan av ryssarna ända in mot den svenska kusten och lyckades hålla undan och räddade sig under beskjutning in i Marstrand vid middagstiden. De mottogs där av rungande hurrarop från stadens invånare som dragit sig ner till stränderna efter att uppifrån bergen ha följt den ovanliga jakten. Överstelöjtnant Rosensvärd som ledde den svenska eskadern utförde genom sin insats här en bragd så god som någon. De ryska krigsskeppen seglade ett tag utanför Marstrand utan att utträta något, men gav sig snart av söderut och passerade Bolleskärs sand vid Öckerö klockan 4. Det var där de kunde ses av folket på Kalvens högsta berg. Jaktkarlen Lars Tornberg visste vid rättegången att ryssarna strax innan hade jagat och skjutit mot den svenska eskadern och att den hade tagit ett ryskt skepp och fört det in i Marstrands hamn. Ryssarna kom den 21 augusti till Helsingör. Det erövrade fartyget *Kilduin* förblev i svensk ägo och användes länge som krigs- och handelsfartyg.

Förutom den ryska konvojen härjade två ryska kapare längs den svenska västkusten. Det var briggen *Nadjezda* och kuttern *Merkuriy* (se bild). De hade utfört kaperier utanför Kullen och i Öresund. Det var dessa två kapare som hade dragit sig norrut och siktats av och till under hela veckan före lördagen den 16 augusti. Och det var dessa som Samuel hade sett på måndagen 3 mil väster om Bolleskärs sand där han låg och fiskade. Det företogs även kaperier längs hela Bohuskusten, men det framgår inte om det var de här två.

Funderingar

Bohuslänska vallen kallades det grundare området (25–50 meter djupt) innanför norska rännen (75 meter djup). Gränsen går ungefär en nutida mil från land.

Vårdkasen på Kalven bestod av ett stenröse. Kalven benämndes ibland *holme*.

Göteborgs ström kallades Göta älvs utlopp då för tiden.

"*Nol öyorne*" betyder här hela Göteborgs norra skärgård.

"*Sunddäcket*" (eg. Sundäcket) är ytan mellan stormasten och akterkastellet med ett tält eller litet trädäck som skydd mot solen för styrmannen.

Hur kunde man på Kalven se de ryska skeppen? Man måste från Kalvens högsta punkt 32 m.ö.h. ha kunnat se till Bolleskärs sand över Öckerlandet i en linje över hamnen och gamla kyrkan. Man kan undra om det är möjligt när man studerar kartan. Det har inte gått att få fram bilder från Kalvens båk ut mot väster som väl hade varit det bästa.

Var finns *Öckerö sand* eller *Bolleskärs sand*? Det går inte att hitta i boken om ortnamn eller på kartan. Det verkar inte heller som om gamla öbor känner till detta. Om det är som i fråga om ankringsstället Vinga sand, bör det vara området öster eller söder om Bolleskären, vilka ligger cirka 2 km väster om Öckerö (egentligen närmare Hönö). Där finns ett par områden med grundare vatten, kanske med sandbotten. Från detta ställe såg Samuel Andersson briggen och kuttern (kaparna) på måndagen 3 mil ut. Man mätte före 1800-talet i sjömil som var 7,4 km (de nya, nautiska, är 1.852 meter). Här betydde det i så fall 22–23 km och ungefär så långt de var möjligt att se ett fartyg från en liten båt – sikten från Kalvens röse var dubbelt så lång. Lustigt nog ligger alldeles i närheten av Bolleskären ett litet skär som heter Grytan, kanske det som gav namn åt just den rote som Samuel kom att tjänstgöra för. Inte undra på att Samuel kände sig hemma där!

Sägängen i Majorna var ett område med "torp" eller lägenheter där en blandad skara bodde, från enkla arbetare till ostindiska kaptener. Tydligt var Dejenberg en av dessa, då han med en dräng och två pigor återfinnes där i mantalslängden 1790 (=uppgifter från 1789), liksom hans skrivare Westerling. Han hade säkert ett kontor, så att han kunde ta emot folk och författa brev.

"Commerserådet Christian Arfwidsson" var även grosshandlare i Göteborg (Arfwidsson & Söner), handlade med järn- och trävaror som fraktades med egna fartyg och ägde flera salterier (bl.a. vid Strömsund och Framnäs).

Samuels tjänstgöring som rotebåtsman: det har inte lyckats finna Samuel innan han blev mantalsskriven i Öckerö socken. Mantalslängderna innehåller bara sporadiska uppgifter om de fyra båtsmännen i Öckerö socken och han nämns inte i de andra socknarna i häradet.

Lotsen *Anders Sörensson* var infödd Kalvebo och när detta hände dräng i lära. De andra vittnena var inflyttade. *Smeden Widerbergs* arbete bestod nog till stor del av tillverkning av tunnband.

Samuels dom: den tycks till slut ha blivit på alla sätt rättvis och human.

Henrik Karlsson 2022

Bilagor

A Västra Hisings häradsrätt 1788 5-6/9

B Göta hovrätt 1789 17/2

C Västra Hisings häradsrätt 1789 25/2

Bilaga A

Västra Hisings häradsrätt

Protokoll från extraordinarie ting 5–6 september 1788

”År 1788 den 5. September blef Urtima Ting med Wästra Hisings Härad i Kongelfs Stad anstält af undertecknad Härads Höfdinge och följande Nämnd.

Lars Hultström i Bällskjär.

Carl Olofsson i Hästewik.

Mårten Olofsson i Maggeröd.

Sven Andersson i Askesby.

Anders Persson i Tagene.

Malte Ambjörnsson i Hwena.

Hans Heljesson i Hammar och

Anders Svensson i Kyrkokareby

I anledning af Konungens Befallnings Hafwande i Götheborg til Domhafwanden, den 28. sistledne Augusti, ankomne skrifwelse, til ransakande af det mot Strandsittaren Samuel Andersson på Öen Kalfwen, af Krono Befallningsmannen Herr J: A: Deijenberg, under den 21. I sistnämnde månad, angifne mål, at Samuel Andersson skall sökt komma om bord på the, wid Bohuslänska wallen kryßande Ryska Krigsskjepp, i afsickt, at gå them med lotsning til handa; dock har domhafwanden, under den 29. sistledne Augusti, i bref til Kongl. Majts och Riksens Höglofl. Götha HofRätt, detta mål, i anseende til deß angifne beskaffenhet, anmält, och i anledning af 8. Cap. 2 § Rgs.Bl. om Kongl. HofRättens yttrande therutin anhängit, som uti swar, af den 2. i denne månad yttrat sig, det undertecknad Härads Höfdinge ålåg, at öfwer ofwanberörde brott genast ransaka, och therefter med målet vidare lagligen förfara.

I följe hwaraf, sedan Rättens Ledamöter sammanträdt, och Krono Befallningsmannen Deijenberg sig til målets utförande instält, förr bemälte Samuel Andersson, hwilken Konungens Befallnings Hafwande låtit häckta, förekallades; Gifwandes på tilfrågan tilkänna, at han woro 40. År gammal, född i Redewegs Härad och Böne Pastorat, men bodt på Kalfwen, som Strandsittare i 5. År, och förut wistats på Öen Hönö i 8. År, samt woro gift och ägde 2ne barn, skolandes han någre år tjent såsom Rotebåtsman här i Häradet, men therifrån för 8. à 9. År tillbaka fådt afskjed, och befinnes af medelmåttig wäxt och god Kropps styrka.

Den av Krono Befallningsmannen Deijenberg i målet til Konungens Befallnings Hafwande ingifne berättelse uplästes så lydande

Aller ödmjukaste Memorial.

Hwad som mycket ökat Götheborgs Fögderies Skjærgårds eller Öje Boers frucktan; under närwarande Krigs oroligheter, och i synnerhet wållat deras flykt med hustrur Barn och egendom från sine hemwister til Gotheborgs Stad, samt Götha och Nordre Elf upp före, är dels at en hop

osanfärdige ryckten blifwit utspridde, dels ock, uti Skjergården finnes flere tiltagsne osäkre, liderlige wanfrägdade Personer, hwilka Allmogen mißtänka, för at mot en tiltänckt oskjälig winning eller Penninge lystnad, kunna med förräderi och Lotsande gå Ryska Krigs Skjeppen, som öfwer Åtta dagars tid hållit sig utom Nol öyorne, til handa. Så snart jag härom ärhållit kunskap, har jag genast på alt upptänckeligt sätt sökt få denne Sak upptäckt, som ock sålunda lyckats, at då en mängd folck från Kalfsunds Öyorne lördagen den 16. hujus, woro samjade wid en wårdKas eller Rös på Kalfwen, och besåg therutföre liggande flere Örlougs Skjeppen, har Strandsittaren på Kalfwen Samuel Andersson yttrat sig för några, at om han hade en trogen Karl til sig, woro han sinnad fara om bord och lotsa the samme, och thermed förtjena sig et tjog dahler. Och ehuru han då genast blifwit therifrån rådd och warnad med hotelse, at theräst han icke innehöll med slikt tal och gjerning, genast therföre skjutas för hufwudet, har han likwäl något thereafter begifwit sig från wårdkasan, gjordt upp Segel på sin båt, och alen seglat mot them, til deß Lotsen Anders Sörensson, Lindau och Widerberg på Kalfwen honom och hans företagande blifwit warße, hwilka med all force seglade efter honom, och när han det märckte, och omöjeligheten, at från them undankomma, kastade han dräggen imellan Hönö och Fogdö under föregifwande, hans afsigt wara, at efterse sine fisk Garn, men Lindau och Widerberg drogo genast upp deß drägg, hwarefter han i stället för at på theras begäran begifwa sig hem hållit sig undan, tils jag i går wid deß utfart från Gborgs ström fick honom med hustru och 2ne barn uti deß båt ärtappad. Sanfärdigheten af deß förenämnde uttal och företagande, samt folckets frucktan hafwa många trowärdige menniskor intygat, hwarom ock när[lig]gande bewis wittnar. Och har Samuel Andersson nu wid förhör i fleras närwaro det ej kunnat förneka, fastän han sagt, det warit förhastande, och sådant han ångrade, och ändå aldrig wid närmare eftersinnande tänckt werkställa.

Jemte det jag trodt mig härutinnan fullgjordt min plickt och skyldighet både som Svensk undersäte och Kronobetjent fordrat, får jag händelsen raportera, och Karlen under behörig säkerhet til Högwälborne Herr Baron, General Leutenanten Lands Höfdingen ÖfwerCommendanten och Commendeuren insända, som höggunstigt lærer täckas låta med honom vidare lagligen förfaras. Hwad jag i öfrigit om denne til utseende enfaldige Karl berättat kan är det, han enligt allmän sagan är illistig, Liderlig och Öfwerdådig.

Uti Skjergården finnes jemmäl twänne andre alldeles lösa wanfrägdade mißtänckte Personer wid namn Bostedt och Jungberg, om hwars upförande jag med all försicktighet undersöker, och i morgon införwäntar pålitelig kunskap om theras Personer, hwarefter therom vidare inberättas skall. Sägängen den 21. Augusti 1788. JA. Deijenberg.

Hwarefter Samuel Andersson antydd, at upricktigt bekänna den emot honom åtalade brottslighet, förklarar, at wid thet tilfälle han, den 16. sistledne Augusti något på eftermiddagen gick upp på högsta berget på Kalfven, ther mycket folck tå war samlat, til at efterfråga sin hustru, råkade han af den anledningen, at ther omtaltes at flere skjepp syntes utan för, hafwa then utlåtelse; at den som nu wille lotsa, hade Konst eller tilfälle dertil; Hwarpå Tunnebindaren Anders Berg frågade honom om han wille lotsa, dertil han swarade, at om det woro mot förordning, wille han icke, sägandes nu, at han icke wiste hwad det war för skjepp, som syntes i Sjöen, och än mindre at det war Ryska skjepp, emedan han icke skall weta hurudan flagg the föra, och at han af blott obetäncksamhet fält förenämnde ord, utan at mena thermed något ondt, och om han thermed felat beder om förlåtelse therföre.

Krono Befallningsmannen Deijenberg ärindrade, at Samuel Andersson, desto mer wiste, at det war Ryska Krigs skjepp, som folcket stod och såg uppå, som de alla dagar i den wekan hade synts utanför, och tå woro så nära til landet, at man lätteligen kunde se Skjeppens storlek, och flere med Kikare stodo på berget och betraktade folcket om bord, hwilket åstadkom en allmän frucktan och häpenhet hos alla them, som bo på Kalfwen; Skolandes thet wara et osant föregifwande, at Samuel Andersson

icke känner Ryska flaggan, ty han skall wara wäl befarend till Sjös, såsom båtsman, och de som bo i Skjergården i allmänhet mycket wäl känna alla Europeiska magters flagg.

Hwad åter angår, at Samuel Andersson med sin utlåtelse icke skall ment något ondt, så skall beskaffenheten deraf bäst uplysas dermed, at then samma in jagade en sådan förskräckelse, at då Samuel en stund derefter begaf sig till Sjös, sågo the som bo på Kalfwen sig föränlåtne, skicka ut folck at hämta honom åter; ty de trodde honom om, at wilja genast sätta sitt onda upsåt i werckställighet, hälst thet redan war lidit så långt in på lördags aftonen, at ingen then dagen brukar gå ut så sent at fiska.

Samuel Andersson yttrade sig, at hans utfart skjedde wid påß Klockan 6. om aftonen till at uptaga fiskegarn som stådt flere dagar ute, och at vidare gå till Hönö efter någon mjölck, som han om morgonen förut warit ther och fådt löfte om till följande dagen, och lämnat sin Mel kjettel qwar efter sig, at theruti taga den samma. Men då honom af Rätten tillfrågades hwarföre han icke uptog fiskegarnet om morgonen, under sin resa till Hönö och tillika förhölls, at då han icke fådt löfte om mjölcken förr än följande dagen, kunde hans utresa om aftonen icke hafwa thetta föremål, swarar han, at han gick ut till at fiska någon Wittling, till sitt och sinas uppehälle, och om thet sedan så påbade sig med wäderet, och Sjögången icke blef för starck, ty det begynte i det samma at blåsa något, ärnade han efteråt uptaga garnet, thet han äfwen skall gjordt, sedan lotsen Anders Sörensson, Tunnebindare Gesällen Anders Lindau och Smeden Rasmus Widerberg alla tre boende på Kalfwen, kommit ut efter honom och bedt honom gå tillbaka, till hwilket senare han genast, utan motstånd sig begifwit, och jemte Anders Sörensson tagit upp dräggen, hwilket icke skall warit någon owanlig tid, för honom, ty han skall ofta senare på aftonen gådt ut på fiske.

Krono Befallningsmannen Deijenberg berättar, at så snart han om denne händelse blef underrättad, gaf han genast ut Ordres om Samuel Anderssons gripande, men ifrån och med den 18. och till den 21. kunde han i theß hus icke träffas, utan höll sig undan, till deß han i Götheborg sistnämnde dag, blef funnen, och af honom gripen; Hwarföre Samuel Andersson tilspordes hwaräst han theße dagar sig uppehöll, då han säger, at han hela måndagen, som war den 18. ifrån Klockan 8. om morgonen och intill aftonen war ute och fiskade på Öckerö eller Bolleskjärs Sand, och den 19. for han till Götheborg med sin hustru och sine barn, på lika sätt som flere af Öboerne gjorde, hwilka frucktade för fjendens öfwerrumplande, thet han till den 21. förblef, då han war i begrepp, at begifwa sig åter hem, men blef fasttagen.

Krono Befallningsmannen Deijenberg påminner, at på thet ställe som Samuel Andersson säger sig hafwa legat och fiskat om måndagen, eller den 18. lågo Ryska Krigs Skjeppen, då the lördagen förut syntes på Kalfwen, så at, all anledning skall wara, at sluta det Samuel Andersson då bordt sig kunna träffa them emedan the i the dagar hade segladt ther af och an. Äfwensom en Brigg och en Cutter, hwilka upbragt åtskillige Swenska Handels fartyg nästan stadig, längre tid, warit synlige på thetta farwatten, hälst Samuel Andersson skall haft flere närmare belägne fiske platser at besöka om han icke haft annat ärende, och ingen utom honom trodde sig fara så långt ut, i frucktan, at af förenämnde fjentlige Skjepp blifwa uppsnappad, i synnerhet den dagen, då det war stilt wäder, och han på mindre än 2. a 3. timmar med rodning icke kunde komma till Öckerö land, som war thet närmaste.

Men Samuel Andersson betygar, at han ingen annan afsickt hade, än at fiska, och at han then dagen icke såg Ryska Krigs Skjeppen men wäl förrberörde Brigg och Cutter, på wid påß trenne mils afstånd i wäster från thet ställe han låg, samt at han icke känner någon bättre fiskeplats närmare än Bolleskjärs Sand, och utom någon slup från Ryska Skjeppen skulle eftersatt honom trodde han sig riktigt komma undan.

Rätten sökte med flere bewecklige föreställningar förmå Samuel Andersson uprichtigt tilstå i hwad mer eller mindre mått han härutinnan kunde wara brottslig, i synnerhet som thet nu woro at förmoda, at sedan han fådt tilfälle närmare betäncka sig, hade han funnit huru farligt och straffbart hans upsåt warit, om han tänckt komma om bord på något af de fjentelige skjeppen, och gå them med råd tillhanda, rörande Skjergårdens och inloppens beskaffenhet. Men han nekar enständigt thertil, och säger, at sådant alldrig skall warit hans mening fastän han haft ofwan intagne utlåtelse af obetänksamhet.

Krono Befallningsmannen Deijenberg sade sig hafwa til wittne låtit inkalla följande Personer, nämligen Tunnebindaren Anders Berg, Timmermannen Pehr Winqvist, Jagt Karlen Lars Tornberg, Bokhållaren Anders Nilsson, Tunnebindare Gesällen Andreas Lindau, Smeden Rasmus Widerberg och Lotsen Anders Sörensson alle på Kalfwen wistande.

Men Samuel Andersson förklarade, at de alle samman woro hans owänner, och stå efter den plats som han med Konungens Befallnings Hafwandes tilstånd på Kalfwen innehafwer. Hwarpå TingsRätten såsom icke något bewist lagligt jäf ej kan gjöra något afseende, utan förklarar alla förenämnde Personer för ojäfacktige wittnen; Hwilka härpå inkallade aflade wittnes Eden, och warnade för mehned, utsade hawar för sig

1o Tunnebindaren Anders Berg: at den 16. sistledne augusti något på eftermiddagen, då wittnet gick uti sine Patroners Salteri på Kalfwen, kom en af deß Gesäller och sade, at de Ryska Skjeppen, som hela weckan seglat utan före, tå syntes; hwarföre wittnet gick upp på högsta berget på Hollmen, ther mycket folck förut war samlat, som sågo på deße skjepp och fann dem wara så nära, at wittnet med blotta ögonen kunde se theras storlek, men flaggen kunde icke utan Kikare skönjas, hwilken wittnet uptog och betractade them thermed vidare, samt lämnade Kikaren sedan til Samuel Andersson, som stod bredewid wittnet; hwarpå Samuel nyttjade först wittnets Kikare, och sedan med en större, som äfwen war tillhands, besåg berörde skjepp, samt frågade hurudan Ryska flaggan war, och derwid, antingen förr eller sedan, han sedt med Kikaren, yttrade sig, at om det ej woro så strängt förbudt, och han hade en bra Camerad med sig, skulle han taga sig en båt, och fara ut at lotsa in skjeppen, ty han kunde behöfwa förtjena et tjog dahler. Hwilket gaf wittnet anledning swara honom, at han för denne utlåtelse förtjente en Kula i skrofvet. Och i thet samma kom Bokhållaren Anders Nilsson och frågade hwad Samuel sade, då wittnet uprepade hans utlåtelse; derpå Anders Nilsson yttrade sig, at om Samuel woro en ärlig Svensk, kunde det så wara, at föra skjeppen på en Klippa och sedan fara inn och gifwa them ann, thertil Samuel swarade, at det kunde gå ann om han fick segla framför them uti sin Båt, men annars icke; men Nilsson sade, at de kunde wäl räcka honom ther. Sedan detta war talat och de närwarande härom blifwit underrättade wardt något buller ibland them häröfwer; hwarföre Samuel yttrade sig til them, at de ej borde gjöra något wäsende therom, ty han hade ingen mening thermed.

2do Pehr Winqvist: at på the af förra wittnet omtalte tid och ställe stod wittnet med många flere och såg efter ofwannämnde Ryska Skjepp, hwarunder Samuel Andersson äfwen kom upp på berget och under det han talade med förra wittnet Tunnebindaren Berg, yttrade sig: at om thet woro nu som förr och ej så strängt förbudt, så kunde en man tjena sig et tjog dahler, derpå Berg swarade, at du förtjente en Kula för sådanne ord, och i det samma ropade någon på wittnet at få Kikaren som wittnet höll i handen, hwarigenom wittnet kom at icke gifwa ackt på hwad som vidare förlopp.

3o Jagt Karlen Lars Tornberg: at wittnet som förrberörde dag hade wackt på Kalfwen och til den ändan hade Jagt Lieutenanten Härbergs Kikare, at thermed se ut åt Sjöen, jemte de flere, som woro på berget, blef warbe de Ryska Krigs Skjeppen utan för Öckerö eller på Bolleskjärs Sand, wid paß Klockan 4. eftermiddagen, sedan the wid middagstiden paßerat Marstrand, och jagat och skutit efter

Swenska fregatterne, som i thet samma borttagit et Ryskt Skjepp och fördt det in til Marstrand, under hwilket alt Samuel Andersson, äfwen kom upp, och såg på them, samt utlät sig at om det woro nu som förr, och ej så strängt förbudit, kunde man fara ut och taga sig et skjepp och förtjena sig et tjog dahler. Men wittnet swarade, at det blefwo wäl den sista gången han lotsade, och Tunnebindaren Berg sade, at Samuel borde hafwa en Kula i skrofwet för en sådan utlåtelse.

4_o Bokhållaren Anders Nilsson: at wittnet wid förut omrörde tilfälle i detsamma wittnet kom upp på berget, hörde tunnebindaren Berg säga til Samuel Andersson, du woro wärd en kula i skrofwet för din utlåtelse; hwarföre wittnet frågade Berg hwad han hade sagt, som berättade, at han utlåt tit sig, at om det ej woro så strängt förbudit skulle han taga sin båt, och förtjena sig et tjog dahler, men wittnet sade, til Samuel, at om han woro en ärlig Karl, och förde skjeppen på en klippa kunde det så wara, dertil Samuel swarade, at om han fick fara förut i sin båt kunde det gå ann.

5_o Tunnebindare Gesällen And. Lindau: at Klockan imellan 5. och 6. den 16. sistledne augusti fick folcket på Kalfven se, Samuel Andersson allena gå til Sjös, och som det war senare än at någon går ut at fiska, och han kortt förut på eftermiddagen hade haft den utlåtelse, at det woro tilfälle förtjena et tjog dahler med lotsning, samt de Ryska Krigs skjeppen wid middagstiden hade synts, så budo alla the som woro församlade på berget wittnet, jemte Smeden Widerberg, och lotsen Anders Sörensson gå och taga fast honom, ty de frucktade alla, at han gick ut, at fullborda förrberörde sin utsago hwarpå wittnet, samt Widerberg och Sörensson gjorde upp Segel i en båt och foro ut efter Samuel Andersson, samt funno honom Söder om Hönö hafwa kastat dräggen, och lagt ut sitt fiskesnöre, men wittnet och de andre twänne budo honom i alla wänlighet gå med them tillbaka, hwilket han icke bestridde, utan sade at han förstod theas ärende, och derpå, jemte Anders Sörensson tog upp dräggen, men bad at de skulle låta honom gå och taga upp sitt fiskegarn, som stod et stycke therifrån, hwilket the gjorde, och när the sågo honom stryka sine segel, begåfwo sig tillbaka, ty de sågo icke möjeligit för honom, så som allena i båten, gå längre til Sjös, emedan mörkret inföll, och wädret ökte sig; hwarjemte Samuel såg, at om han hade budit til, at gå ifrån them, hade the lätteligen seglat upp honom. Föröfrigit gifwer wittnet på Rättens tilfrågan tilkänna, at då de Ryska Krigs Skjeppen om lördagen syntes på Kalfven, lågo the på Öckerö eller Bolleskjärs Sand, och at om måndagen der på woro de icke synlige.

6_o Smeden Rasmus Widerberg gör til alla delar lika berättelse med förra wittnet, gesällen Lindau, som för wittnet uplästes och ärkändes. Hwarefter wittnet tillade, at wittnet med Kikare såg manskapet på Sunddäcket af de Ryska Skjeppen, samt at wittnet, jemte Anders Sörensson, sedan de kommit hem, gingo ut at se efter om Samuel äfwen war hemkommen, och funno hans båt ligga wid stranden.

7_o Lotsen Anders Sörensson. Har i alt enahanda utsago med tunnebindare Gesällen Anders Lindau och Smeden Widerbergs wittnesmål.

Wittnesmålen blefwo witnen föreläste och ärkände;

Hwarpå samtelige wittnen tilfrågades om Samuel Andersson förut omnämnde dag war af drycker öfwerlastad, och hurudant hans upförande i öfrigit är?

Thertil the swara, at han den dagen war alldeles nyckter, men är mycket begifwen på dryckenskap och tå han deraf blifwer öfwerlastad, skall han wara lika som ursinnig, men eljest fogelig i sitt upförande.

Som wittnen berättat, at Samuel Andersson, tå han yttrat sig, på sätt som wittnesmålen innehålla, sagt, at om thet ej woro så strängt förbudit, skulle han taga sin båt och fara ut, til Skjeppen, som den 16. sistledne Augusti syntes utanför Öckerö, så antyddes honom at förklara hwad han med ordet

förbud mente, tå thet icke kunde wara honom mer än alla andra obekant, at skjeppen som syntes woro Ryska Krigs skjepp, och talet på Kalfwen ej eller war om andre skjepp, såsom wid det tilfället icke synlige.

Swaras, at han icke wiste hwad thet war för Skjepp, men wäl at Swerige hade Krig med Ryssland, och at thet förut skall warit tillåtit lotsa in Handels skjepp af andre än lotsar.

Frågas huru han, som lätteligen wet, at skilja Krigs Skjepp från Handels Skjepp, och med Kikarne, hwaraf han sig betjente på berget, ofelbart kunde se, at the woro starckt bestyckade, kan neka til at han wiste, at det war fiendteliga Ryska skjepp? Men han swarar, at han wäl såg med Kikarne, men kunde ej få reda på Skjeppen.

Frågas om han wid något tilfälle lotsat in Handels Skjepp til Götheborg?

Swarades, ja, och deribland för någre år sedan et som tilhörde Commercie Rådet Arfwidson, hwilket war nära at förgås.

Krono befallningsmannen Deijenberg gifwer tilkänna, at Samuel Andersson tå han war Rotebåtsman rymt til Dannemarck, och derföre wid återkomsten lidit Spöstraff, hwilken sona han icke kunde förneka, men säger, at han icke therföre utstod annat straff än fängelse wid watten och bröd.

Som denne dag härmed war til ända, uppskjöts med vidare Ransakning i detta mål til i morgon, och Samuel Andersson lämnades under sin förra bewakning.

Den 6. September.

Sedan Rätten åter sammanträdt och jemte Krono Befallningsmannen Deijenberg förrebemälte Samuel Andersson blifwit förekallad, wardt Ranskaningen för gårdagen upläsen, och Samuel Andersson ytterligare förestäld at ännu bekänna, om icke hans upsåt war, at komma om bord, antingen på de Ryska Krigs Skjeppen eller de förut omnämnde Capare fartygen, men han påstår nu som tilföre, at änskjönt han af blott obetänksamhet utan någon ond mening råkade at hafwa den utlåtelse, wid thet omrörde tilfället, at det nu woro konst eller tilfälle at lotsa, skall dock hans tankar aldrig warit at förbryta sig emot Konung och Fädernes landet; anhållandes om förskoning för thet han efter hwad han nu efteråt finner, i förrberörde måtto illa och obeskjedeligen talat, therföre han redan, genom en ganska swår arrest, skall pliktat.

Krono Befallningsmannen Deijenberg förklarade at han inga flere bewis eller uplysningar hade at förete, utan öfwerlämnade målet til domstolens pröfning.

Hwarefter afsades följande

Utslag

Emedan thet brott hwarföre Strandsittaren Samuel Andersson blifwit angifwen, finnes wara af den beskaffenhet, at det, i följe af 8. Cap. 2 § Rgs.Bl. til Kongl. Majts och Riksens Höglöfl. Götha HofRätts omedelbara afdömande hörer, ty, och som intet vidare af Ranskaningen återstår, skall then samma genast utskrifwas; och til Högbemälte Kongl. HofRätt insändas. Kommandes Samuel Andersson at imedlertid uti sitt förra häckte förblifwa, och til den ändan, at härifrån, under säker fängslig bewakning til Götheborg afgå."

[Undertecknandet av häradshövdingen som det hänvisas till ovan finns inte med i den kopia som skickats, då tinget 6/9 fortsatte med ytterligare ett mål som gjorde att underskriften kom längre ner. Avskriften är exakt, och den annorlunda och ibland inkonsekventa stavningen är originalets. Som alltid då användes en annan, modernare, stil i fråga om person- och ortnamn och latinska ord.]

Bilaga B

Avskrift från Göta hovrätt 1789 17 februari 1789

"Herr HofRätts Rådet Bildenskjöld

Herrar Assessorer Arnell, Sparrschiöld,

Sack, Grapengiesser.

Kongl Majts och Riksens Götha HofRätts Utslag uti then, efter wid Wästra Hisings Härads Tings Rätt: den 5 och 6 sistledne September hållne ransakning, till följe af VIII Cap. 2 § RBN till Kongl HofRättens omedelbara afdömande hänskjutne Sak, rörande Strandsittaren Samuel Andersson på Öen Kalfven, som blifwit angifwen för wisat upsåt, at med Lotsning wilja gå Ryska Krigs-skepp tillhanda; Uti hwilket mål Lagmannen och advocat fiscalen Wälborne Herr Johan von Strokirch dess Embetes påstående afgifwit och hwaröfwer Samuel Andersson med förklaring till Kongl Hof-Rätten inkommit; Som Handlingarne närmare utwisa, Gifwit i Jönköping D. 10 februarij 1789.

17 D.o

Af then wid Tings Rätten i målet hållne Ransakning inhämtas, at Strandsittaren Samuel Andersson, som den 16 sistledne Augusti, då Ryska Örlogs skeppen warit utan för Öen Kalfwen synlige, haft then utlåtelse: At om thet wore nu som före och ej så strängt förbudt, och han hade en Karl med sig, skulle han lotsa in skeppen och dermed förtjena sig et tjog daler, samt at han straxt thereafter samma afton gådt från wårdkasen, gjordt up segel på sin båt, och begifwit sig ut i Sjön at den sidan där Ryska skeppen sig uppehöllo, genom et sådant förhållande, ej mindre ådragit sig misstanka, at hysa et elakt upsåt, utan ock therföre blifwit häktad och under ransakning stäld; Hwarwid Samuel Andersson genom flere afhörde wittnens Tunnbindaren Bergs, Pehr Winquists, Jagtkarlen Lars Tornbergs, Bokhållaren Anders Nilssons, Tunnbindaren Anders Lindaus, Smeden Widerbergs och Lotsen Anders Sörenssons berättelser och egit widgående blifwit om förberörde utlåtelse och thess theruppå företagne Sjö-resa öfwerlygad; Hwilket med hwad ransakningen vidare innehåller Kongl HofRätten behörigen öfwerwägd och finner, at utom det at thetta Samuel Anderssons yttrande om lotsningen ingalunda föranleder till någon stadgad föresats och åstundan at wilja inlotsa något af the fjendteliga skeppen, utan snarare utmärkte – thet Samuel wiste, at thet i anseende till tåwarande omständigheter, war otilläteligt, Kan berörde utlåtelse, sammanlagd med Samuels företagne utresa på Sjön, så mycket mindre emoth thess enständiga förnekande, anses som skjäl emot honom at samma resa skall skedt i afsigt at genom lotsning biträda Rikets fjender, som dess föregifwande, at han utrest dels för at afhämta någon från Hönö morgonen förut betingad mjölk, dels at uptaga et förut af honom utlagdt fiske-garn och dels at eljest genom fiske förskaffa sig och de sina födan, winner trowärdighet theraf, at han efter Lindaus, Widerbergs och Anders Sörenssons wittnesmål, wid anträffandet uti Sjön werkeligen haft dräggen utkastad och sit fiske-snöre utlagdt; I anseende hwartill och enär härtill kommer, at Samuel Andersson genast återwändt, sedan han thess fiske-garn uptagit och andre anledningar än thesse sig icke förete, Hwarigenom han häkte och thetta tilltal sig ådragit, finner Kongl Hof-Rätten ej någre skjäl som Samuel Andersson i någon måtto beswära, mindre om et så swårt brott öfwerlyga, Hwarföre ock Kongl HofRätten pröfwar rättwist med stöd af XVII: Cap: 33 § KgsBn Samuel Andersson från answer i thetta mål befria; Men som han genom dess åtalade

twetydiga upförande och owarsamma uthållelse oroad och i fruktan försatt den församlade menigheten, hwarföre han offenteligen bör warnas, Så pröfwar Kongl HofRätten till följe af Kgl. mts nådiga skrifvelse dat. d. 12 Jan. sidstl. ne skjäligt thet bör Samuel Andersson innan han lösgifwes, wid nästa i orten infallande Ting, afföres till Tings-platsen och på första Tings dagen, i Allmänhetens närwaro, af Domhafwanden för meranämde dess obetänksamma förhållande undfå en alfwarsam föreställning; Skolarandes thetta utslag öfwersändas uti bref till Konungens Befallningshafwande i Götheborg, med anmodan, at om wärkställigheten här af draga försorg. Actum ut supra.

Joh. Jak. Bildenskiöld

S. Arnell

Af Sparrschiöld

David Sack

A. Grapengiesser.

Hr Assess. Sparrschiöld

Ref.

/J. S. Lothigius

Utslag mellan herr Lagmannen och advocat- fiscalen von Strokirch och Samuel Andersson på Kalfven.”

”1789 d. 17 Marti tisdag

Wädjemålsrummet

Herr Hof Rätts Råd Bildenskiöld

Herrar Assessorer Sparskiöld, Sack,

Adlerbrant, Grapengiesser

Betjente

de samma som i går

Herr Assessoren Sparskiöld anmälte at Konungens Befallningshafwande i Götheborgs och Bohus Län, uti skrifwelse tillkännagifwit, at Kongl HofRättens den 17 sistledne februarii, gifne Utslag imellan Herr Lagmannen och Advocat fiscalen Johan von Strokirch och Strandsittaren Samuel Andersson på Ön Kalfven, anklagad för visat upsåt, at hafwa welat gå någre synlige Ryska skiepp, med lotsning till handa gådt, fullbordan, och derom insändt Wästra Hisings Härads tings Rätts den 25 sidstledne

februarii hållne protocoll, hwilken skrift med bifogade protocoll beslöts skulle lemnas till Actuarien, at häftas till förra handlingarne.”

Bilaga C

Västra Hisings häradsrätt

Den 25. Febr 1789

1 §

Sedan Kongl. Majts och Riksens Höglofl. Götha HofRätt. Genom Utslag, af den 17. I denna månad, öfwer Strandsittaren Samuel Andersson på öen Kalfven, som blifwit anklagad för wisat upsåt at med lotsning hafwa welat gå de den 16. sistledne augusti utan för Kalfwen synlige Ryska Krigs Skjepp til handa, sig yttrat, och honom från answar i detta mål befriat, men pröfwat, at han, til följe af Kongl. Majts nådiga skrifwelse af den 12 sistledne Januari, innan han från häcktet lösgifwes, bör wid nästa ting med detta Härad, inställas, och på första Tingsdagen i allmänhetens närwaro för thess obetänksamma förhållande härutinnan, af Domhafwanden undfå en allwarsam föreställning, blef bemälte Samuel Andersson, som, enligt Konungens Befallninshafwandes i Götheborg, til wederbörande Kronobetjente gifne befallning, om hans hitförande til tingsstället hit ankommit, i then församlade Tings Allmogens närwaro förekallad, och Höglofl. Kongl. Hofrättens Utslag upläsit, samt til underdånigst följe af hwad Kongl. Majt genom Kongl. Hofrätten befalt, af Domhafwanden förhållit, huru obetänksamt thet war af honom, at, wid ofwannämnde tilfälle hafwa de twetydiga utlåtelse, hwarom han blifwit öfwertygad och hwarigenom han i oro och frucktan försatte the närwarande, samt at hans och enhvars skyldighet i stället fordrat, wara betänckt, på medel och utwägar, at om fienden försökt nalckas emot fasta landet, sådant hindra och emotstå, med slutelig ärindran, at hädanefter, hwarcken i tal eller gjerningar å sido sätta den plickt hwarmed han och enhwar trogen undersåte Kongl. Majt och Riket är förbunden.

Hwarefter honom gafs tilkänna, at han nu från vidare häckte befrias, och lämnas åter på fri fot.

-0-